

J. V. Stalin svojou prácou *Marxizmus a otázky jazykovedy* prispel k rozvoju dialektického materializmu". Ďalej je knihe vytýkaný nedostatok rúžneho stranického rozboru reakčnej sociálnej úlohy metafyziky dnes a nedostatok presnej charakteristiky hlavného v dialektickom chápaní vývinu.

Celkove však treba priznať, že kniha dáva správny, prístupný rozbor základných črt marxistickej dialektiky, že je napísaná jasnou, zrozumiteľnou rečou, ktorej porozumie každý, kto chce prehĺbiť svoje znalosti z dialektického materializmu.

J. Bodnár

P. PAVIOLKIN, NÁBOŽENSKÉ POVERY A ICH ŠKODLIVOSŤ

Z ruského originálu P. Paviolkin, *Religioznyje sujeverija i ich vred*, vydaného vydavateľstvom Gospolitizdat v Moskve roku 1951, preložili P. Branko, V. Thieben a E. Čierna. Vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry v Bratislave 1953.

Strán 177.

Náboženská otázka je ešte i dnes, najmä u nás, jednou z najaktuálnejších otázok. S ňou súvisia ťažkosti s šírením materialistického svetonázoru medzi širokými masami ľudu, ťažkosti v boji proti starým prežitkom i proti najnovším lžiam, ktoré denne rozhlasom chrľ zahraničná propaganda.

Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry účinne pomáha osvetovým i kultúrnym pracovníkom v boji proti náboženským prežitkom, keď vydáva knihy, ktoré prístupným spôsobom, vedecky, rozoberajú náboženskú otázku. Jednou z kníh tohto druhu, ktoré v minulom roku vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry je i Paviolkinova kniha.

V úvodnej kapitole autor naširoko objasňuje podstatu náboženstva, príčiny jeho vzniku, okolnosti jeho šírenia v rôznych epochách ľudských dejín. Aby čo najzreteľnejšie vynikli negatívne rysy náboženstva — reakčnosť, konzervativizmus, protivedeckosť — porovnáva vzťah náboženstva i vedy k skutočnosti. I veda i náboženstvo vychádzajú na začiatku z reálnych predstáv, z faktov obklopujúcej nás reality. Kým však veda postupne hlbšie odráža skutočnosť, skúma, opisuje súvislosti medzi javmi, objavuje zákonitosti, ktoré umožňujú človekovi predvídať i priebeh budúcich udalostí, náboženstvo ide opačnou cestou. Reálne predstavy, ktoré sú tiež základom náboženských predstáv, sú „spájané s fantáziou a uvedené do takej súvislosti, ktorá nie je reálna, ale fantastická”.

Boj proti náboženským poverám prebieha od najstarších čias. Už v otrokárskom Grécku materialistickí filozofi bojovali proti mytológiám, náboženským predsudkom a poverám (Xenofanes, sófista Antifon a i.). Veľkú zásluhu v boji proti náboženstvu v novoveku majú predovšetkým francúzski materialisti XVIII. storočia. — Diderot, Holbach, Helvetius, ako aj vynikajúci nemecký filozof Feuerbach. Avšak, ako zdôrazňuje autor, i keď materialistickí vedci a filozofi všemožne potierali náboženstvo, iba marxizmus-leninizmus je dôsledne ateistický. Marxizmus dokazuje, že „náboženstvo je jav spoločenský, historický, je to jedna z foriem spoločenského vedomia. Bol čas, keď ľudia vôbec nemali náboženstvo. Nebude náboženstva ani v podmienkach komunizmu” (str. 11).

S otázkou vzniku a šírenia náboženstva súvisí sociálna úloha náboženstva. Paviolkin rozoberá sociálnu úlohu náboženstva v triednej spoločnosti a ukazuje, ako náboženstvo, cirkev priamo slúžili vykorisťovateľskej triede, pomáhali otrokárom, feudálom i kapitalistom oslabovať úsilie utláčaných o lepšie životné podmienky. Náboženstvo ako ópium podávala cirkev prostredníctvom kňazov utláčaným masám ľudu, aby tieto pokorne slúžili, poslúchali a ďalej otročili „bratom“ utláčateľom. Podľa autora obzvlášť reakčnú úlohu zohráva náboženstvo v období imperializmu. „Po druhej svetovej vojne imperialistická buržoázia Ameriky a západnej Európy zo strachu pred pracujúcimi masami usilovne rozširuje náboženské narkotikum a využíva ho na boj proti demokratickým a socialistickým snahám robotníckej triedy“ (str. 37).

Propagátori náboženstva tvrdia, že náboženstvo je základom mravnosti, že bez náboženstva nemožno človeka vychovávať mravne. Tak isto tvrdia, že mravnosť je božského pôvodu, že mravné normy dal sám boh, preto sa nemenia, sú stále rovnaké pre všetkých ľudí v každom čase. Autor v kapitole Náboženstvo a morálka prehlasuje toto stanovisko za nesprávne a protivedecké. Morálku nemožno pochopiť, vysvetliť bez súvisu s podmienkami materiálneho života ľudskej spoločnosti. „Nieto abstraktnej morálky, ale je morálka historická, ktorá odráža konkrétne spoločenské vzťahy, určité podmienky ekonomického života ľudskej spoločnosti.“ Ako protiklad náboženskej morálky poukazuje autor na základy komunistickej morálky robotníckej triedy. Podľa tejto morálky „mravnosť je to, čo pomáha zničiť starú vykorisťovateľskú spoločnosť a zjednotiť všetkých pracujúcich okolo proletariátu, ktorý tvorí novú spoločnosť komunistov“ (Lenin).

V dnešnej dobe sa stala náboženská propaganda nerozlučnou súčasťou imperialistickej politiky štátov, ktoré pripravujú novú vojnu na podmanenie sveta, najmä na podmanenie „pohaňského, komunistického sveta“. Autor v kapitole Katolícka cirkev v službách imperializmu demaskuje reakčnú úlohu katolíckej cirkvi, Vatikánu v dnešnom boji za zachovanie mieru. Vatikán je dnes strediskom agentúr, ktoré podnikajú všetko možné, aby oslabili, zničili politickú a hospodársku silu krajín tábora mieru.

Pri posudzovaní náboženstva nemožno ponechať stranou otázku jeho životnosti. Vieme, že jednotlivé náboženstvá v dejinách ovplyvňovali nielen široké masy triedne utláčaného ľudu, ale aj príslušníkov vládnučích tried, ba i početných vedcov a kultúrnych pracovníkov. Touto otázkou sa autor zaoberá v kapitole Sociálne a gnozeologické korene životnosti náboženstva. Marxizmu patrí zásluha, že odhalil nielen príčiny vzniku náboženstva, ale aj korene jeho životnosti. „Marxizmus — píše autor — dokázal, že zdroje náboženstva pochádzajú z rázu sociálnoekonomického zriadenia, z rázu spôsobu výroby materiálnych statkov... Živelné zákony kapitalistickej spoločnosti vládnu nad ľuďmi... Kým ľudia neovládali marxistickoleninskú teóriu, nepoznali zákony kapitalizmu a neorganizovali sa do boja, boli bezmocní. Táto zdanlivá bezmocnosť ľudí pred živelnými silami spoločenského vývinu plodí a podporuje náboženské predsudky, ako bezmocnosť divocha pred živelnými prírodnými silami plodila a podporovala jeho vieru v bohov“ (str. 145).

Nakoniec Paviolkin rieši otázku prekonávania náboženských povier. Škoda, že

tejto závažnej otázke venoval v knihe najmenej miesta a nerozobral dôkladnejšie jednotlivé svoje tézy, ako aj tézy klasikov marxizmu-leninizmu. Taktiež pomerne málo pozornosti venoval náboženskej otázke v SSSR.

J. Bodnár

TODOR PAVLOV, ZÁKLADNÉ OTÁZKY ESTETIKY

Pod týmto názvom vydalo Státní nakladatelství politické literatury v Prahe preklad knihy známeho bulharského marxistického filozofa Todora Pavlova. Popri podnetnosti k diskusi obsahuje kniha pre rozvoj marxistickej estetiky rad významných príspevkov na riešenie základných otázok teórie umenia.

Na vymedzenie predmetu, úlohy a metódy estetiky T. Pavlov uvádza niekoľko predbežných metodologických poznámok. Dogmatizmu sa vyhýba uvedením si toho, že teoretické zvládnutie umenia ako spoločensko-historického javu je zložitým a neuzavretým *procesom*, ktorý sa tým viac približuje k skutočnosti, čím viac sa chápe historicky. Teoretický postup, ktorý chce zvládnuť skutočnosť formou teoreticko-logickou, je oprávnený len potiaľ, pokiaľ jeho pojmy a kategórie sú uzávermi z historického vývoja, korenia v skutočnosti, pokiaľ nestrácajú zpod seba reálnu pôdu, ba Pavlov poznamenáva, že „... zakladatelia a klasici teórie poznania a umenia dokazovali, že takto chápaná a aplikovaná logická metóda má isté prednosti pred historickou metódou bádania a výkladu, pretože môže pozorovať veci, zbavené mnohých nepodstatných a vedľajších okolností, náhodností a opakovaní, na ktoré je vždy história taká bohatá“ (str. 13). Logická metóda len vtedy stráca oprávnenie, keď sa odtrháva od skutočnosti a upadá do scholastiky a špekulácií a talmudizmu, keď už nevorí dialektickú jednotu s historickou metódou.

Aby sa predmet bádania vyčerpал najprimeranejšie, predovšetkým je potrebný primeraný metodický postup, ktorý zodpovedá špecifite predmetu. Podstata vedeckosti spočíva práve v dôslednom rešpektovaní špecifity predmetu bádania, špecifita určuje i diferencovanosť a osobitosť jednotlivých vedných disciplín. Predmet bádania a metóda bádania, ak si nárokujú na vedeckosť, nevyhnutne si musia dialekticky zodpovedať, a tento fakt dokazuje Pavlov radom negatívnych dôkazov, oddelením estetiky od psychológie, filozofie, sociológie atď. Predmet estetiky nemôže dôsledne vyčerpáť ani jedna iná veda, z čoho možno uzatvárať, že špecifický predmet estetiky (umenie) oprávňuje estetiku ako osobitnú vednú disciplínu.

Prvou úlohou estetiky ako samostatnej vedy je odhaliť základné, všeobecné formy a zákony umenia. Touto dodatočnou kodifikáciou vývinu umenia poslanie estetiky sa však nekončí. Ak má byť estetika účinnou oporou tvorivej umeleckej práce, nevyhnutne musí vedieť podať i správne perspektívy, teoretickú anticipáciu vývinu. Marxistická estetika toto robí na základe analýzy histórie, v súlade s vývinovými tendenciami spoločnosti, pričom zavrhuje idealistickú estetiku zdiskreditované poňatie „normatívnosti“. Takáto anticipácia vývinu umožňuje marxistickej estetike, aby bola nielen teoreticko-bádateľskou, ale aj užitou vednou disciplínou (základom umeleckej kritiky).